

Våra visor på Onsjömål

Vid vårt senaste möte på Midgård framträdde Billinge Spelmän. Då sjöng vännen Stig "Ain sorgeli visa om vau-illen pau tined i Auby". Visan är skriven på Onsjödialekt och handlar om den dråpliga scenen i rättegången mot Ola

på Åby ting (Klippan). Där råkade på sin tid en frusen men nyfiken åhörare stå för nära tingssalens heta kamin, eldad med stenkol från Skromberga. Det tog fyr i "jeren" (fållen) på hennes vida kjolar och följderna blev full

Klippan, Tingshuset. Foto, Kjellgren.

Det gamla tingshuset i Åby-Klippan byggdes 1823. Tingsnotarier bodde i husets andra våning. Fängelset invid hade fängceller och vaktmästarbostad. Tingshuset revs 1951 och det nya stod färdigt 1952. Efter vykort från omkring 1930.

kalabalik! Visan ingår i en samling om fjorton stycken, som 1919 lämnades in som gåva till Skånska landsmålsföreningen i Lund av Carl Zetterholm. Denne vittre man föddes i Göteborg 1851, men fadern reste till Amerika för att gräva guld. Lille Carl togs då som 6-åring om hand av farmor och farfar, som var torpare på Norra Hagahus i Bosarp. Den tiden mindes han som vuxen såhär: "De gamle hade för sed att någon stund förrän lampan tändes därinne i stugan, i synnerhet under lördags- och söndagskvällar, sitta och dåsa i skymningen, varunder oftast deras gamla förfarenheter och sagor och spökhistorier kommo på tal". Efter konfirmationen blev ynglingen Carl först dräng i Asks socken, därefter vikarie i Torrlösa skola. Sen for han till Lund och tog lärarexamen 1873. Efter tio år som undervisare gick han över till järnvägstjänst och blev stins, först på linjen Åstorp-Mölle, sen i Förslöv på Väst kustbanan. Under tiden skrev han om vårt folkliga kulturliv i tidningarna och gav även ut två samlingar berättelser på Onsjömål.

Enligt Zetterholm själv var språket i hans visor sådant det talades i socknarna Billinge och Ask på 1860- och 70-talen. Fil. dr I. Ingers på Landsmålsarkivet kommenterade: "Man kunde tillägga Konga och Röstånga, då de tillhöra samma dialektområde". Visan om vådelden sjöngs på samma melodi som den likaledes populära "Lincoln-visan". Denna skrevs till Lundakarnevalen 1865, apropå att USA:s dåvarande president, Abraham Lincoln, då blev nedskjuten vid ett teaterbesök. Liksom en rad andra visor i äldre tid gavs den ut som trycksak och såldes för en skilling per styck, som s.k. skillingtryck (1 skilling = 1/48 riksdaler, fram till 1873).

En annan av visorna på Midgård var "Kärleksvisa från Röstånga". Den var hämtad ur Lennart Kjellgrens 1960 utgivna samling "Gläd dig du skåning". Han håller för troligt att den sjöngs

på samma melodi som "I låga ryttartorpet". Om texten skriver han: "Fru Lorna Pettersson, Skåne-Ask, har i en visbok, skriven av hennes far, Aug. Liljevall och O.N. Ström, en "Kärleksvisa från Röstånga". Kjellgren antar att den är författad av någon folklig diktare på orten. I Skånes Kalender 1904 finner vi samma Aug. Liljevall som skomakare i Ask. Visans tillkomsttid, eller den nykäre mannens identitet, vet man ingenting om, men man brukade syfta på något som verkligen inträffat. Vill man spinna vidare på den tråden, skall ju visan enligt sin titel vara från Röstånga och handla om en flicka "Lotten", som sångaren ämnar fria till. Han lovsjunger hennes

skönhet, men vid frieriet i hennes faders hus tänker han även fråga om hon kan "molka mina kreg". Han bör alltså vara innehavare av ett ställe med mjölkkor. Skulle han få nej till frieriet skulle följden kunna bli: "Jag reser då till KrUger och tager värvning där. Farväl, då blir jag skjuten av engelska gevär!" Nu var Paul KrUger militär ledare för de holländska boerna i de sydafrikanska republikerna Transvaal och Oranjefristaten. När man gjorde stora guldfyndigheter, invaderades landet av briter. Storbritannien såg snart boerna som ett hinder för en storstilad plan att samla hela södra Afrika i en federation under London. Det ledde till krig 1899, där boerna inledningsvis hade stora framgångar. Efter förstärkningar hemifrån skulle däremot briterna snart erövra alla boernas städer. Då gick boerna över till gerillakrig, varvid briterna svarade med att plundra deras land. KrUger själv skall år 1900 ha begett sig till Europa för att vädja om bistånd, men förgäves. Därför kan man anta att "Kärleksvisa från Röstånga" är skriven vid förra sekelskiftet, och väl då snarast år 1900 jämnt.

Nu vet vi inte om den käcke friaren fick ja, men skulle så vara är det väl inte uteslutet att man i Röstånga sockens vigselbok under år 1900 återfinner någon brud med namnet "Lotten", dvs. förmodligen Charlotte, som ingått äktenskap med en lantman på orten. I våra gamla visor och skillingtryck slogs i varje fall små och stora händelser samman i en brokig väv av folkliv och sin samtids sensationer.

Georg Welin

Litteratur: I. Ingers, Carl Zetterholm, en diktare på Onsjömål, Onsjöbygden 1954, s. 48 ff; L. Kjellgren, Gläd dig du skåning, 1960; Densamme, Visor från farfars tid, 1973.